

A black and white portrait of Bohdan Sláma, a man with curly hair and glasses, smiling slightly. He is wearing a light-colored t-shirt. The background is a plain, light-colored wall.

Pořád se to zlepšuje

Rozhovor s režisérem Bohdanem Slámou
o dospělosti, dětech a filmu Šťestí

Režisér **Bohdan Sláma** natočil podle vlastního scénáře film **Štěstí**, převzal řadu cen na mezinárodních filmových festivalech, ke kterým se přidalo sedm Českých lvů, a vrátil se na svůj statek u jihočeského rybníka v malé vsi obklopené loukami. Vychovává tu se svou ženou pět kluků, kterých se ujali. Každému z nich postavil vlastní pokoj, opravuje dům, staví kamenné zídky, píše. Vykání se k sobotnímu odpoledni nehodilo.

*t Štěpánka Matůšková *f Studio Photon: David Kumermann

Ve tvých dvou posledních filmech jsou výrazné postavy frustrovaných mužů. Ve filmu **Štěstí** vidíme tři časté modely – mladý muž bez cíle, jeho autoritativní otec, který nesouhlasí s životem svého syna, a třetí postavou je nezaměstnaný stárnoucí muž bez sebevědomí. Jak se mužům dneska žije?

Ale oni se ve své frustraci vyvíjejí. Film nemá ani ambici, ani možnost sdělovat něco tak obecného. Bavit se o postavení chlapů ve společnosti je těžké, stejně jako o postavení žen, protože se mi zdá, že záleží na konkrétních lidech. Taková otázka směřuje k tomu, jaké jsou nastavené hodnoty života, jaké si klademe cíle a jak se lidi dokážou vyrovnat s tím, jestli najdou dobrou cestu v životě, nebo jsou frustrováni. A já mám rád lidi, kteří se dokážou se svým „naložením“ poprat. Ať jsou třeba nešikovní, nebo chtějí mít dobré vztahy s lidmi, což je vůbec nejdůležitější, a musí kvůli tomu něco překonat.

Přes věčné stěžování, jaká jsou všichni frustrovaná sociální chudáčka, nebylo nikdy

tolik možností pro lidi, kteří se snaží. Pořád je vidět, že se společnost postupně kultivuje. Myslím, že už odpadla vrstva raného kapitalismu, který byl odporný. Pořád se to zlepšuje. Pročíštuje. Můj osobní názor je, že je dobré dávat podporu každému, aby měl šanci, ale snažit se musí sám. Není to tak jednoduché, že by se měl vodit za ručičku a podporovat do posledního dechu. Například mi připadá trapné, když představitelé ČSSD před volbami začali vyhlašovat, že dají lidem vysoké odměny za porod dítěte. Vždyť přece mít děti bylo hrdinství v každé době.

U hlavní mužské postavy **Toníka (Pavel Liška)** to tak je. Ve chvíli, kdy se začne snažit o svůj život sám, všechno získává smysl.

No jasně. I pro Moniku, která ho má za kamaráda, se tím stává mužem, do kterého se zamiluje. Tím, že se umí postavit k životu a postarat se o rodinu, se pro ni stává chlapem.

Zároveň se Toník začne snažit až kvůli Monice (Tatiana Vilhelmová), která přišla do jeho domu.

Vždyť jo. Kvůli ní a kvůli dětem, o které se začnou společně starat, je schopen udělat oběť, kterou by před tím neudělal – jít pracovat do fabriky. Celý příběh je v tom, jak se on stává chlapem a ona ženskou. Problém dneska je, že se spousta lidí nechce stát dospělými. Prostě si to zjednoduší. Všichni by chtěli, aby o všechny bylo postaráno. Ale páteř společnosti tvoří lidé, kteří se dokážou postarat sami o sebe, o své blízké a své širší okolí. O svět kolem sebe.

Je to banální zjištění, ale z některých lidí mám pocit, že mentálně skončili v šestnácti letech a pak už své názory neproměňovali. My lidé, jako poslední článek přírody, máme schopnost se vyvíjet, a to je taky náš úkol tady.

Mluvil jsi v souvislosti s proměnou, ke které dochází ve filmu Šťěstí, o iniciačním procesu.

Iniciace jsou zkoušky a když je člověk zvládne, stává se připravenějším na úkoly, které přijdou. Smysl zkoušky je v tom, aby se člověk proměnil. V našem životě je mnoho iniciací. Pořád.

Celoživotní infantilita může souviset i s tím, že v naší společnosti chybí iniciační rituály, které by byly pevně zakotvené v širším okruhu lidí.

Kde by moudřejší předávali přímou cestou zkušenost těm méně moudrým. Ale my už nežijeme v kmenovém systému, bohužel, ta struktura se rozpadla.

Stačila by rodina.

Ale ten proces probíhá, děje se to v rodinách, přes lidi, které člověk potká. Nemáme to tak jednoduché, jako když fungoval kmen, kde lidi museli projít zkouškou, aby zvládali svou dospělost, a byli cíleně vedeni tak, aby zkouška proběhla ve všech ohledech správnými směry.

Z filmu Šťěstí se zdá, jako by hlavním krokem k dospělosti pro tebe bylo rodičovství.

Tam není nic definitivního. Příběh se týká přímo postav, z kterých je zrozený. Nemá to obecný charakter. Přechod k dospělosti není jen v rodičovství, ale v mnoha věcech, které si člověk musí projít, aby byl

pevnější, schopnější fungovat ve společnosti.

Bylo pro tebe to, že ses stal otcem, krokem k jiné životní etapě?

Není to krok k jiné etapě, já svůj život vnímám kontinuálně. Ale jsem vděčný za tuto zkušenost, protože se o sobě člověk víc dozví. A nechtěl bych to zobecňovat, někdo na děti vůbec není, tak je lepší, když je nemá a zas dělá něco jiného.

Mnoho lidí dnes nezvládá manželství. Odráží se to v oblíbené slova „užít si“, jak často by se chtělo ho použít! „Užiji si“ a když začne zápaň a krize, raději manželství vzdají, protože si myslí, že si budou všude jinde užívat. Tak to ale není. Vztah je těžký. Člověk se mění a o tom jsou filmy. Na konci doufáme, že najdeme silnější lidi.

Rodina je pro tvou tvorbu ústřední téma, což je dost výjimečné.

Naopak, my Češi jsme rodinně založení a je to dobře. Ale stejné je to všude na světě, v tom nejsme žádná výjimka. Hrdina Hřebejkových filmů rodinu vůbec neopouští, u Honzy Svěráka je archetyp rodiny velmi pevný, a konec konců u Raffáků cítíš, že rodina funguje a kluci si můžou dovolit blbnout, protože mají nezpochybnitelné zázemí rodičů. Já jsem Raffáky neviděl, ale tuším, že to tak bude.

Téma rodiny v českém filmu je vždycky centrální. Lidé chtějí mít dobré vztahy a touží vědět, jak na to. Proto je zajímaví osudy jiných, aby si prožili, nejenom užili, kus jedinečného osudu. Není to o ničem jiném, než o tom, že se člověk vyrovnává sám se sebou a tudíž i s lidmi, které kolem sebe má.

V Divokých včelách i ve Šťěstí se objevují silné ženské hrdinky, které zvládají svou situaci statečně a dobře. Muži si naopak musí projít zkouškou a pak teprve jsou schopni obstát.

A že ženský to mají rovnou... Ale nemají. Ženy jsou silné ve svém ženství a chlapi ve svém mužství. A ještě k tomu se to mezi partnery prolíná, nevnímám to jako fatální rozdělení. Je velký zázrak, když se lidi najdou, zamilují se a dokážou mít pevný vztah na celý život. A i když se to stane, je i ve vztahu člověk sám. Protože člověk JE sám. Vztah dokáže bariéru mezi lidmi prolomit, protože přirozeně touží být spolu.

Já vnímám ženství s obdivem. Ale konkrétní postavy filmu neznamenají nic obecného. Aby byl vztah životaschopný, na to neexistuje žádný model. Existují archetypální formule, které jsou v nás jako v koze, které jsou spásné a instinktivně se jich držíme, abychom věděli, co znamená být ženou – matkou a mužem – otcem. Stejně se s tím člověk potýká, protože se to nejprve musí učit. Není nic daného, nikdo to nemá rovnou, jsme jako lidi chybující. Ale jsou platné archetypální věci, jasně dané v příbězích, pohádkách, mytologii. Je marné říkat žena je tohle a muž je tohle, protože je to záležitost života, který lidé žijí spolu v partnerství a druhů partnerství je moc. A všechna mají hodnotu, když je přítomný vztah člověka k člověku. Jsme jako stádo koní. Máme ty samé instinkty. Potřebujeme být spojeni neustále s lidmi. Být v samotě, to je vyšší duchovní zkušenost nebo zkušenost totálního zoufalství. Mezi tím celkem nic neexistuje, možná se to místy propojuje. Máme to v sobě jako v koze. Jakýkoliv projev lásky má svou cenu a to je jediné, co k tomu lze říct. Jestli se povede, aby tohle bylo ve filmu, pak to má celé smysl.

Do místnosti nakoukne jeden z kluků a oznamuje, že přijel bagr. „Teď přijel? Tak já se potřebuju domluvit s bagristou.“ přerušuje režisér Sláma rozhovor, protože si bagr objednal na hromadu kamení, hlíny a odpadků za domem. Bagr vždy kus rozhrne, všichni vybíráme kameny, ty se převezou ke kamenné zídce kolem domu, kterou Bohdan pečlivě opravuje. „Tenhle je krásnej,“ raduje se nad velkým balvanem. „Bagrista je místní, určitě si na stroj vzal půjčku, kterou musí splácet. Děcka uživí, lidi ho pořád potřebují. To je ta schopnost postarat se sám o sebe, o které jsem mluvil. Bagr ovládá fakt mistrně.“ Bohdan v roztrhaných tepláčkách, kameny v rukou, obdivně vzhlíží do kabiny bagru. Když je práce skončena, místo hromady je čistý, srovnaný pozemek. Mezitím dostáváme oběd v kuchyni u starého kachlového sporáku a sledujeme kreslenou pohádku společně s pěti kluky. Nejmenší dva jsou bratři, které našli pro filmování Šťěstí v kojeneckém ústavu. Už je nechtěli vrátit. „Vy jste úplní zachránci dětí,“ skládám poklonu Bohdanově ženě Mírcě. „Děti zachraňují nás,“ odpovídá. Bohdan se vrací: „Můžeme pokračovat.“

K tomu bagrování. Loni jsme na našem napůl rozpadlém statku bagrovali a vyváželi zřícené chlívky plné odpadků, do toho bez ustání přšelo...

A v jakém stavu jste dům koupili?

Lidé před námi si do statku s jihočeskými štuky vsadili okna z paneláku.

To je nejhorší. Připlatíš si za to, že to musíš všechno vybourat. My jsme dům naštěstí koupili v původním stavu, nebylo tu od války na nic šáhnuto, jenom základní údržba. Museli jsme měnit všechno, okna, podlahy. Ale nebourali jsme novodobé přestavby.

Když jsme chlívky vybagrovali, šli jsme na tvůj film. Hlavní hrdince Monice jsem pak v duchu radila, aby se sebrala a z toho rozpadlého domku, který se Toník dost marně snaží opravit, ujela za svým vyžehleným milým do Ameriky. Oproti všem předpokládám, komu je ve filmu třeba fandit.

No to je jasný... Za chvíli bude výročí, před čtyřmi lety jsme to tady koupili. O prázdninách jsme vltili na opravu domu, spali jsme na dvorku ve stanu. To byl takovej bordel, tony bordelu! Už je to pryč. Stodola plná bordelu! Ale zas ta práce, co se udělá,

je po čase vidět a hřeje to. Co se jednou dá, to se vrátí. Proto je třeba pracovat. Barák doslova a do písmene žere prachy. Nedá se na to vydělat. Ale zase, dům je základní hodnota.

Proč jste šli na venkov?

Já jsem už v Praze nechtěl být. Nikoho nevidět. Tři roky jsem makal na statku v Německu, krmil jsem koně. Tam jsem si na to zvykl. Vždycky, když jsem dřív měl čas, trávil jsem ho na chalupě u rodičů v Jeseníkách. Jsem zvyklý na ticho, vzduch. Ve městě je randál.

Jak to jde s filmem dohromady?

S filmem dobře. Pro mě je největší kus práce na filmu psaní scénáře a přemýšlení. Natáčení není pořád. Máme se ženou tu výhodu, že oba pracujeme doma. Odstěhovat se na vesnici, to člověk musí mít práci takovou, aby mohl pracovat tam. Dojždět je těžké.

A nepřípadáš si pak nepatříčně na galavečerech při předávání filmových cen? Film Štěstí byl oceněn v San Sebastianu, Aténách, Montrealu, dostal jsi dva České lvy za scénář a režii...

Já si připadám nepatříčně všude, kde je sto lidí a nejsou to moji kamarádi. Nejsem milovník takových akcí, ale nepatříčně jsem si nepřipadal. Vždyť tam náš film prostě patřil.

Václav Klaus vetoval novelu zákona o Státním fondu České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie s tím, že filmový průmysl nemůže být zvýhodněn proti ostatním formám obchodu. Co pro tebe prezidentské veto znamená?

To jsem slyšel. Co já k tomu můžu říct? Pan prezident je moudrý... (velmi ironicky). Myslí si, že není třeba podporovat filmy. Vypovídá to o něm. Je přece naprosto evidentní, že v tak malém státě jako jsme my, nemůže film existovat v čistě tržních podmínkách. Nemůže existovat v celém spektru, které má pokrývat – dokumenty, animované filmy, filmy pro děti, šance začínajícím filmařům, podpora distribuce. Normální evropské státy to dělají. Všechny. Ale my asi nechceme být součástí Evropy, když máme prezidenta takového, jakého máme. Já chápu, že on prosazuje ekonomické principy, ale tohle mi připadá neliberální.

Film, když se podaří, může celkem levně prezentovat mentalitu lidí. České filmy jsou úspěšné. Jeden Oscar a dvě nominace, to je v rámci světové kinematografie docela úspěch. Po Evropě měl Saša Gedeon distribuovaný film, jak udělali Fimfárum, na to jsem jen hleděl. Kolik vzniklo skvělých dokumentů. Česká kinematografie je dobrá. Vždycky je to zázrak, když se podaří dobrý film a aby se podařil vynikající film, to se stává málokdy. Pokud se česká kinematografie nebude podporovat, žádná nebude. Zatím se filmy realizují za obrovského nadšení filmařů, ale chtělo by to vytvořit podmínky, aby mohly vznikat náročnější projekty. Proč se dneska nenatočí jediný historický film? Proč se točí málo pohádek?

Já s prezidentským vetem nesouhlasím, nechápu ho, nerozumím tomu, ale protože jsem filmař, nemůžu říkat víc. Nebo to bude vypadat, že filmaři jsou silná lobby, která si chce prosadit pohodlný život. A to je nesmysl.

Necítím Klausovým vetem fatální ohrožení dalšího projektu, protože máme stejný půlku peněz z Evropy, ale je mi to líto kvůli filmům, které nevzniknou.

Snad ho ještě Sněmovna přehlasuje.

Už to nestihne a po volbách bude jiná Sněmovna a ta bude možná pana prezidenta poslouchat o něco víc. Ale ODS také není skupina mravenců, i mezi nimi jsou určitě

přemýšliví lidé, kteří se snad do Parlamentu dostanou. Na Národní divadlo jde ze státního rozpočtu několik set milionů korun ročně. Na celý český film nula.

(Pozn. Na schůzi Sněmovny 23. května 2006 poslanci vládní koalice nedokázali prezidentské veto přehlasovat, to znamená, že definitivně platí.)

Tobě se tvorba propojuje s tím, co žiješ.

Jo, ale jen částečně, není to úplně fatální. Film je fikce, a já to tak беру. Dokument je náročnější disciplína, tam se přímo dotýkáš životů. Zajímalo by mě to, ale úplně se bojím té provázanosti filmaře s objektem. Je to velmi zodpovědná práce.

Ty máš ale propojenost taky víc než silnou. Přijali jste pět kluků, tři bratry, kteří inspirovali námět filmu Šťěstí, a ještě dva bratry z kojeneckého ústavu, kteří ve filmu představovali dětské role.

Ta propojenost tady je. Ale to byla součást projektu, jinak jsem si to nedokázal představit, než vzít pro dětskou roli děčko z kojenečku. Pak se objevilo, že má ještě bráčku. Ten film by jinak nešel natočit. Takhle malé dítě nemůže hrát a dítě, které má matku, by okamžitě volalo po mamince a ze scény by zdrhalo. Tihle tvorečci jsou strašlivě křehcí. Pro malé bylo filmování náročné. Na začátku ještě spali v kojeneč-

ku a v průběhu šli k nám. Ale zas to bylo nádherné, byl to takový jejich porod do světa. Před tím neznali nic moc jiného než zavřený kojeneček. A teď jsou to takové spokojené děti.

Co myslíš, že si ponесou ze zážitků svého útlého dětství?

Oni to vědí a my jim říkáme jako realitu, že byli ve žlutém domečku u tet a pak přišel tatínek s maminou. Takhle to mají a myslím si, že z toho nebudou do budoucna nějak traumatizováni. Až přijde věk, kdy se budou více potápět do sebe, kdy budou hledat obraz rodičů, tak je třeba půjdou vyhledat.

*náš host

Bohdan Sláma (1967) pochází z Opavy. Po studiu na ČVUT v Praze vystudoval hranou režii na FAMU, kde absolvoval s filmem Akáty bílé. Jeho celovečerní debut Divoké včely i poslední film Šťěstí

získaly řadu cen na mezinárodních filmových festivalech.

Štěpánka Matůšková pracuje v Aperiu – Společnost pro zdravé rodičovství a je doktorandkou na katedře Mediálních studií FSV UK, kde se zabývá rolí médií v každodenním životě.